

thyány II. Ádám révén, hadizsákmányként került az a nagy számú oszmán-török fegyver a Batthyányak tulajdonába, amely azóta is a körmendi Herceg Batthyány-Strattmann Hitbizomány fegyvergyűjteményének törzse – derül ki *Kovács S. Tibor* fegyvertörténésznek a család gyűjteményeit bemutató fejezetben olvasható írásából (A Batthyány-Strattmann gyűjtemény oszmán-török fegyverei).

Végül a kötetet záró fejezetében, a fentebb említett körmendi kiállítás műhelytitkait és szakmai tapasztalatait megfogalmazó dolgozatok között is találunk a hadtörténet-sz-muzeológus számára hasznosíthatókat (*Wieber Marianne*: Öltöztetett Batthyány szobrok; *Somogyi Győző*: A Batthyány bandérium; *H. Vörös Mária*: A látogatók teszik teljessé a kiállítást. A Batthyány kastély évszázados kincsei című időszakos kiállítás fogadtatása).

Összegzés gyanánt idézzük ismét R. Várkonyi Ágnes értékelő sorait:

„A tanulmánykötet eredeti, többnyire rendkívül értékes interdiszciplináris jellegű kutatások együttese. A múzeumokban őrzött szellemi és tárgyi örökség színvonalas feldolgozása. Végző soron a kultúra megőrzéséről szól, Magyarország és Európa múltjáról, az élet távlatairól. A kötetet használni fogják a szakmai körök. Felhasználható az egyetemi oktatásban, segédkönyvül szolgál a középis-kolai tanároknak és helytörténészeknek. Kézikönyve lehet a korszerű turisztikát szervező szakembereknek is.” És – tesszük hozzá – nem hiányozhat a hadtörténészek, a magyar hadtörténelem iránt elkötelezettek könyvespolcáról sem.

Hausner Gábor

HERMANN RÓBERT

GÁSPÁR ANDRÁS HONVÉD TÁBORNOK

Kecskemétiék a szabadságharcban IV.

(*Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Katona József Múzeuma, Kecskemét, 2005. 240 o.*)

A kecskeméti Katona József Múzeum 1848–49-es szabadságharcra foglalkozó sorozata immár negyedik kötetéhez érkezett. Az eddigiekben általában egy-egy kecskeméti költődésű személy vagy alakulat rövid életrajzát, illetve történetét, valamint visszaemlékezéseket tettek közzé. A sorozat negyedik kötele kizárólag a szabadságharc egyik kevésbé ismert tábornokával, a kecskeméti születésű Gáspár Andrással foglalkozik.

A Székelyné Körösi Ilona által szerkesztett és Hermann Róbert által írt kötet tartalma alapvetően két részre oszlik. Az első részben Gáspár vezérmagy minden eddiginél teljesebb életrajzát olvashatjuk. Ez utóbbi a *Kecskeméti is kiállítja...* című – a sorozat második köteteként megjelent – tanulmánygyűjtemény szintén Hermann Róbert által írt Gáspár-életrajzára épül, annak kibővített, javított változata.

A tábornoki életrajz kronologikus rendet követ. A *Csizmadiából közhuszár, közhuszárból*

százados című fejezet a kezdetekkel ismerteti meg az olvasót. Kiderül hogyan lett a kismesesi származású, de csizmadia foglalkozású idősebb Gáspár András fiából az apai mester-ség folytatója helyett cs. kir. huszártiszt a 9. (Miklós) huszárezredben. Bár először nem igazán tetszett neki a katonacél, utóbb, fokozatosan emelkedve a ranglétrán, 10 év szolgálat után a közhuszárként indult ifjú tiszté léptették elő. Minősítési lapjai szerint ezután is jól teljesített, és 1845-ben már főszázadosként (első osztályú százados) szolgált.

A következő három fejezet (*Morvaország-tól Magyarorszáig, A Drávától Székesfehérvárig, Az ozorai diadal részese*) már az 1848–49-es szabadságharc közvetlen előzményei és az önvédelmi háború megindulása idején követi nyomon Gáspár katonai karrierjét: czredével együtt rendelték Magyarországra, ahol részt vett a Jellačić elleni hadműveletekben és hamarosan megkapta őrnagyi kinevezését is. Perczel és Görgei parancsnoksága alatt aktí-

van közreműködött a Roth vezérőrnagy vezetete horvát hadosztály ozorai bekerítésében. Ezután, október 8-án, kineveztek a Nagykanizsán állomásozó magyar csapatok parancsnokává, feladata a Muraköz visszafoglalása lett.

A Perczellel a Muraközben és a Mura mentén című fejezetben részletes beszámolót kapunk a muraközi harcokról, melyekben Gáspár végül nem egy önálló seregest parancsnokaként, hanem Perczel Mór alárendeltségében vett részt. A Muraköz visszafoglalása után a drávai hadtest még egy rövid ausztriai betörést is megkísérelt, melynek során Gáspár ismét kitüntette magát. A túlerő és az időjárás viszonyok (az áradás miatt a Muraköz csaknem teljesen víz alá került) azonban visszavonulásra készítették a Perczel-hadtestet, mely így a Mura bal partjára kelt át. A cs. kir. csapatok december közepén induló általános támadásáig a hadtest ezen a vidéken állomásozott, míg nem a beérkező hírek hatására Perczel és serege Görgői segítségére indult. Az időközben (november 26-án) ezredessé előléptetett Gáspár akkor dandárparancsnokként szolgált Perczel hadtestében.

A Murától Morig című fejezetben részletes ismertetést olvashatunk a Perczel-hadtest Pest felé történt visszavonulásáról, valamint a súlyos vereséggel végződő móri csatáról. Ez utóbbiban Gáspár ezredes ismét kitűnően helytállt, a vereség pedig sokkal inkább Perczel megfontolatlanságán, mintsem csapatai vitézségén múlt.

A feldunai hadtest dandárparancsnokaként a téli hadjáratban, valamint *A hadosztályparancsnok* című fejezetek mutatják be Gáspár téli hadjáratban nyújtott teljesítményét. A Mórnál szétvert dandárával Budára érkező Gáspár azonnal jelentkezett Görgeinél, aki a Miklós-huszárokkal együtt rögtön bevonultatva ezredéhez, hiszen annak hat százada már a feldunai hadtestben szolgált. Gáspár András ezredes a 9. huszárezred és a hadtest egyik dandárának parancsnoka lett. Ezután részt vett Görgei felvidéki visszavonulásában, majd a kápolnai csatában. 1849. március 6-án – a II. hadtest élére távozó Aulich helyett – Görgei Gáspárt nevezte ki frissen átszervezett hadteste egyik hadosztályparancsnokának. Nem sokkal később az ideiglenes fővezérré kinevezett Görgei helyett, rangidős ezredesként, már ő lett a VII. hadtest ideiglenes parancsnoka. Április 4-i vezérőrnagy előléptetése után pedig őt nevezték ki a hadtest élére.

A Hadtestparancsnokként a tavaszi hadjáratban című fejezetben a szerző az április 1–24. között lezajlott hadieseményeket, csatákat, ütközeteket és Gáspár szerepét ismerteti. A hatvani ütközetben nyújtott teljesítményéért előléptetett Gáspár igyekezett teljesíteni a rá váró feladatokat, de a kitűnően induló hadtestparancsnoki karriert jelentősen befolyásolta az április 6-i isaszegi csata alatt tanúsított magatartása. A kapott parancshoz szó szerint ragaszkodó és kockáztatni nem akaró huszártisztet több kritika érte tisztársaitól, parancsnokaitól. E véleményekkel szemben még évekkel az események után is védekezésre kényszerült. A szerző részletesen ismerteti e polémia történetét is.

A hadiesemények leírása mellett részletes ismertetést kapunk a Gáspár szabadságolási kérelmét kiváltó vélt és valós okokról. Erről szól a *Betegség vagy tiltakozás? Gáspár András és a trónfosztás* című fejezet, melyben a szerző megállapítja, hogy a közhiedelemmel ellentétben Gáspár döntésében nem a függetlenség és a trónfosztás kimondása, hanem az a felismerés játszott szerepet, hogy a hadtestparancsnoki posztra eljutva már nem tudott megfelelni a külvilág és saját maga támasztotta követelményeknek. Ezért inkább a távozás mellett döntött. Mindehhez hozzájárulhattak a hadjárat következtében kiújult izületi fájdalmai, melyekre hivatkozva kérte szabadságolását.

Gáspár április 26-án távozott a hadtest éléről, az aznapi komáromi csatában már Poeltenberg volt a hadtestparancsnok. Az *1849. áprilistól augusztusáig* című fejezetből megtudhatjuk, hogy Gáspár tábornok a Nagyvárad melletti fürdőekben keresett gyógyírt köszvényére. Onnan írt leveleket a hadügyminisztériumnak, illetve Kossuthnak, melyekben betegsége miatt a továbbiakban valamilyen békealkalmazást kért. Több beosztással kapcsolatban felmerült a neve, de kinevezésére már nem került sor. Görgeihez csatlakozva Világosnál esett orosz fogságba, majd tábornoktársaival együtt az aradi várbörtönbe került.

A Fogságban és Az aradi per és a börtönbüntetés című fejezetek bemutatják a honvédtábornokok Világos utáni sorsát és perét. Gáspár ügyét a később kivégzett 13 vértanúéval együtt tárgyalták, őt azonban nem halálra, hanem tíz év várfogságra ítélték, mivel a függetlenségi nyilatkozat után távozott a hadseregtől. Gáspár büntetését az aradi várbörtönben

töltötte, mivel egészségi állapota miatt nem tudták a kijelölt helyre, Zágrábba szállítani. Fogságát azonban nem kellett kitöltenie, 1851 februárjában kegyelmet kapott.

A *szabadulás után* című fejezetben a szerző röviden ismerteti Gáspár további életét, melynek legfőbb gócpontjai 1868–1875 közötti országgyűlési képviselősége, valamint az 1870-es évek második felében az Országos Központi Honvédegylet elnöksége voltak. 1884-ben bekövetkezett haláláig többször támadták isaszegi magartatása miatt. A bihari református temetőben helyezték örök nyugalomra.

Hermann Róbert az *Összegzés*ben megállapítja, hogy Gáspár tipikus 1848–49-es karriert befutva emelkedett a kapitányságtól egészen a tábornokságig és a hadtestparancsnoki beosztásig. Ez utóbbi betöltése már meghaladta erejét és képességeit, de ezzel szintén nincs egyedül a szabadságharc hadvezérei, azon honvédtábornokok között, akik ennek ellenére méltó ellenfélnek bizonyultak a sokkal alaposabb képzettséggel és nagyobb tapasztalattal rendelkező cs. kir. tábornokokkal szemben.

A kötet második felében található az *Okmánytár*, mely 127 tételben összesen 129 irat eredetijét vagy magyar fordítását tartalmazza. A szerző a budapesti és bécsi levéltárakban található Gáspár-iratokat egyaránt kigyűjtötte és közzé tette. Ennek ellenére 1848-as tevékenységéről csak egy (1848. december 14-én kelt),

1849. évi ezred-, majd hadosztályparancsnoki működéséről pedig csak nyolc dokumentum található a kötetben.

Az iratok túlnyomó többsége (118) 1849 áprilisi hadtestparancsnoki tevékenységét mutatja be. Az utolsó két irat Gáspár betegszabadása idején Kossuthoz írt levele, valamint a Pesti Napló szerkesztőségéhez írt – de meg nem jelent – válasza Kmety György Görgeit és őt érintő bírálatára. Az *Okmánytár*ba került még 128. tételszámon egy Kiegészítés, melyben a szerző legújabb kutatási eredményei alapján helyesbíti a Gáspár megkegyelmeztetésére vonatkozó eddig ismert és általa is felhasznált adatokat.

A kötet rövidítésjegyzékkel, angol és német nyelvű összefoglalóval, alakulat-mutatóval, név-, és helynévmutatóval, valamint képmellékletekkel zárul. A Hermann Róberttől megszokott precizitással elkészített mű hasznos hozzájárulás a szabadságharc hadvezéreinek igen hiányos életrajzgyűjteményéhez. Használhatják történészek és érdeklődők egyaránt. És bár a recenzius a hibák felemligetését is feladatának tekinti, néhány szóismétlésen, vagy betűhibán kívül nem tud szóvá tenni semmilyen tévedést. Ezért csak az elismerés hangján szólhat a szerzőről és a munkáról, amit jó szívvel ajánlhat az Olvasónak.

Solymosi József

HERMANN RÓBERT

KOSSUTH HADSEREGE, KOSSUTH FŐVEZÉREI

(Argumentum Kiadó, Budapest, 2007. 436 o.)

„A Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára” Veszprémy László szerkesztette sorozatában jelent meg Hermann Róbert legújabb könyve, amely az 1848–49-es szabadságharc egyik kulcsfontosságú kérdéskörével, Kossuth Lajosnak, a szabadságharc politikai vezetőjének, és a zömmel általa kinevezett honvédtábornokoknak – elsősorban a honvédsereg egymást váltó fővezéreinek – a kapcsolatával foglalkozik.

A bevezető Kossuth és Klapka György 1859 eleji levélváltását ismerteti, amelyben Kos-

suth egyértelművé tette, hogy egy újrakezdődő szabadságharc esetén saját kezében szándékozik egyesíteni a polgári és katonai hatalmat. A következő fejezetek pedig magyarázatul szolgálnak arra, hogyan alakulhatott ki Kossuthban az a meggyőződés, hogy csakis a saját fővezérsége esetén garantálható a siker.

Az első, a témát felvezető fejezet Kossuthnak a magyar hadüggyel kapcsolatos 1848–49. évi tevékenységét foglalja össze röviden. A szerző rámutat, hogy bár az önálló magyar haderő alapjainak lerakásában a fő érdem az